

Т.В. Шталь, д-р екон. наук, проф.

Н.М. Штангей, доц.

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ТА ПРОБЛЕМ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Розглянуто сучасні параметри формування моделі екологічно обґрунтованого розвитку відкритої економіки з урахуванням територіального аналізу природно-ресурсного потенціалу світового господарства, тенденцій глобалізації та інформатизації.

Рассмотрены современные параметры формирования модели экологически обоснованного развития открытой экономики с учетом территориального анализа природно-ресурсного потенциала мирового хозяйства, тенденций глобализации и информации.

Modern parameters of formation of the model of ecologically reasonable development of the open economy taking into account the territorial analysis of natural and resource potential of the world economy, globalization and information tendencies are considered.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Високі сучасні рівні використання природних ресурсів окремими країнами та галузями в масштабах світової економіки, які спричиняють зростання антропогенного пресингу на природні компоненти та загрожують довгостроковим інтересам людства і стабільності розвитку, зумовлюють важливість комплексного дослідження еколого-економічних аспектів розвитку відкритої економіки в контексті завдань міжнародної конкурентоспроможності та формування моделі сталого розвитку.

Важливість розв'язання завдань створення ефективного механізму еколого-економічного регулювання, зважаючи на потреби підвищення глобальної конкурентоспроможності, зокрема виявлення інформаційно-інноваційних, технологічних та інституційних чинників регулювання відкритої економіки, зумовила увагу великої кількості вчених-економістів до цієї проблеми. Тому в чималій кількості наукових праць досліджувались проблеми оптимізації ресурсокористування на сучасному етапі розвитку світового господарства, а також еколого-економічного регулювання, з урахуванням міжнародного досвіду та нагальних тенденцій, у

контексті системного впливу на умови міжнародної конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед провідних світових фахівців, у працях яких висвітлювались загальні питання сталого розвитку та вироблення збалансованої моделі глобального ресурсокористування, можна відзначити таких вчених: Р. Ватсон, Д. Габор, В. Леонт'єв, Д.Л. Медоуз, Д.Х. Медоуз, М. Месарович, М. Перрі, Е. Пестель, А. Печчеї, Дж. Стігліц, Я. Тінберген, Дж. Форрестер, З. Шалізі та ін.

Помітний внесок у розвиток окремих розділів загальної екології, перш за все вироблення системного погляду на природні явища, зробили дослідження вітчизняних та російських авторів кінця XIX-першої половини XX ст. Так, В. Вернадський розробив системний підхід, який застосував до розкриття основоположних геологічних явищ і їх еволюції, показав визначальну роль живих організмів і продуктів їх життєдіяльності в цих явищах, став автором вчення про біосферу і закономірності її існування, сталості й розвитку. Морозов Р. розкрив всебічні зв'язки в економічних співтовариствах і розглянув їх як єдині системи, що включають весь властивий їм комплекс живих організмів, їх середовищноутворюючу роль. В. Докучаєв показав тісний взаємозв'язок живих організмів і неживої природи (на прикладі ґрунтоутворення) і виділення природних зон.

Мета та завдання статті полягають у системному дослідженні та теоретико-практичному обґрунтуванні параметрів формування моделі екологічно обґрунтованого розвитку відкритої економіки з урахуванням територіального аналізу природно-ресурсного потенціалу світового господарства, тенденцій глобалізації та інформатизації.

Відповідно до основної цільової спрямованості дослідження, його окремі підрозділи були спрямовані на розв'язання такого комплексу завдань:

- визначення теоретико-методологічних засад використання природних ресурсів у контексті сучасних міжнародно-економічних тенденцій;
- дослідження просторової диференціації та сучасних гео економічних проблем використання природних ресурсів;
- визначення регіонально-економічних особливостей розміщення та використання найважливіших видів природних ресурсів у контексті глобальної конкуренції за ресурси;
- обґрунтування практичних рекомендацій, спрямованих на оптимізацію природоохоронної політики України в контексті завдань гео економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналогічно до того, як економіка, зокрема міжнародна, відноситься до сфери діяльності, що виходить за межі взаємної згоди й добровільної співпраці, міжнародно-економічна екологічна дисципліна апелює до сфери, що знаходиться поза межами економічної діяльності й формалізованих розрахунків (передусім прибутковості), але включає у власні пріоритети останні як окремий випадок.

У наш час, коли суспільні потреби стають зіставними з можливостями біосфери, а іноді й перевершують їх, традиційні економічні механізми практично ігнорують побічні дії будь-якого матеріального виробництва і відповідні втрати, тому виникає потреба переходу до іншої моделі економічного розвитку – сталого розвитку. Причому в даному випадку не можна не помітити виникнення нового системного зв'язку: так, світовий і вітчизняний досвід показує, що не можливо забезпечити сталий економічний розвиток суспільства за рахунок руйнування природного середовища і виснаження природних ресурсів так само, як не можливо зберегти необхідну якість довкілля без розвиненої економіки.

Сьогодні, коли людство перебуває на початку становлення таких відкритих економік, які не тільки характеризуються значними обсягами покриття експортно-імпортними операціями ВВП, але й мають економіку інформаційного типу, а також "інформаційного світу" в цілому, справедливо виникає питання з приводу того, чи використовуються наявні планетарні ресурси в такий спосіб, щоб забезпечити дотримання наступних критеріїв, яких зараз не дотримуються:

- 1) задоволення основних життєвих потреб усіх людей і країн;
- 2) збереження біологічної різноманітності, стабільного існування видів, екосистем та ландшафтів;
- 3) гарантування постійного забезпечення ресурсами майбутніх поколінь.

Виникає потреба у виробленні теоретичних принципів та практичних інструментів екологічної політики як сукупності способів досягнення визначених екологічною стратегією мети й завдань розвитку, а також сукупності намірів і принципів відносно екологічних показників господарської діяльності та регулювання, яка стане основою для розробки конкретних управлінських завдань.

Середовище не можна розглядати у окремому від організмів, оскільки це складові частини єдиного функціонального цілого, що і підкреслюється класичним визначенням екології як науки про відносини організмів і середовища. Отже, екологію не доцільно

зводити тільки до впливу середовища на організми. За великим рахунком, саме організми сформували сучасне середовище. Їм же належить першорядна роль у нейтралізації того впливу на середовище, який чинився і далі чиниться з різних причин. Розкриття механізмів, які формують і зберігають середовище, а також закономірностей функціонування екосистем—одне з найважливіших завдань сучасної екології та економічної науки.

Запобігання забрудненню передбачає використання процесів, матеріалів, практичних прийомів, продукції таким чином, щоб уникнути, або зменшити шкідливий вплив на довкілля. Цей процес включає рециркуляцію, переробку, зміну технологічних процесів, застосування механізмів контролю (вилучення забруднюючих речовин, уловлювання, очищення), ефективне використання ресурсів, заміну сировини й матеріалів. Вигідність запобігання забрудненню визначається можливістю скорочення впливу на довкілля, збільшення ефективності та зменшення витрат на виробництво (продукції, послуг тощо). З огляду на це деякі автори рекомендують сприяти екологічно дружнім видам виробництва через забезпечення преференційного доступу на ринок для подібних продуктів та послуг; визначення та розвиток екологічно дружніх послуг, таких, як екотуризм, вилучення вуглецю, захист біорозмаїття, та ін.

Головне тепер не в тому, щоб споживати якомога більше ресурсів, а в тому, щоб скоротити їх споживання до мінімуму, бо іншого шляху зберегти залишки цих ресурсів для майбутніх поколінь просто немає. І саме в цьому полягає екологічний реалізм.

Екологічна модель господарювання цілком відповідає національним особливостям організації сучасних відкритих ринків, навіть психології націй. Так, у країнах континентального та англосаксонського типу екологічна модель поведінки актуалізує права особистості на прийнятні умови існування, а також на "негірший" статус, ніж у інших членів суспільства. Процвітання Японії ґрунтується на філософії виховання духовних цінностей працівників, яка розповсюджується на всю країну і полягає в усвідомленні своєї причетності до загальнонаціональних інтересів, потреби розглядати загальнонаціональні, тобто державні, пріоритети, зокрема й екологічні, як свої власні.

Водночас навіть такі "освічені", як Норвегія та Данія, інколи висловлюють ідеї, що ставлять під загрозу "глобальну злагоду" (повнонання на китів), а також порушують деякі досягнуті міжнародні угоди та мораторії. Це є свідченням потреби у виробленні універсальних підходів до екологічної політики та міжнародно

погодженої комплексної системи економічних та позаекономічних чинників, які стали б основою моделі сталого економічного розвитку глобального, регіонального на національного рівнів.

У сучасних умовах стало очевидним, що проблеми довкілля та розвитку не можуть розглядатися окремо, оскільки існує тісний взаємний зв'язок між загальним економічним зростанням (на національному, регіональному, глобальному рівнях) і змінами, що відбуваються в довкіллі. Із розвитком суспільного виробництва дедалі більше зростає вплив людини на природу, використання нею ресурсів.

У зв'язку з цим будь-який розгляд питань суспільного розвитку без урахування екологічних чинників, закономірностей, які регулюють функціональний зв'язок "суспільство (цивілізація)— природне середовище", може призвести до небажаних економічних і соціальних наслідків.

Отже, у даних умовах соціально-економічного та техногенного розвитку необхідно правильно розуміти причинно-наслідкові зв'язки взаємодії основних чинників економічного розвитку суспільства: трудових ресурсів, засобів виробництва і природних ресурсів, які перебувають не лише в діалектичній єдності, але й у стані постійних суперечностей.

В ідеальному випадку дотримання екологічних вимог розвитку відкритих економік, а також системи міжнародних економічних відносин охорона природи як одна з неодмінних умов здорового життя базується на неписаних законах мудрості, законах, що визнаються всіма членами міжнародного співтовариства та суб'єктами національних господарських систем. Утім, дані ціннісні орієнтири далеко не завжди є домінуючими, а сама економіка не здатна позбутися таких негативних наслідків виробничої діяльності, як забруднення довкілля в результаті діяльності комерційних суб'єктів, вичерпання природних ресурсів, які потрапляють у господарський обіг. Вищесказане приводить до того, що саме держава повинна займатися цим процесом. Вона виміряє доцільні пропорції розподілу і на практиці перерозподіляє доходи через державний бюджет для погашення негативних ефектів або справедливого перерозподілу вигод. Процес оптимізації міжнародного співробітництва у сфері технологій, як відзначається в економічній літературі, не може "не бути пов'язаним з додатковим потенціалом підвищення добробуту, впровадження замкнених технологічних циклів та вироблення більш жорстких екологічних критеріїв, дотримання сучасних нормативів сталого розвитку" [1, с. 78].

Розширяючи контекст, слід відзначити, що інтереси економічного процесу, який розглядається як необхідна умова традиційного глобального та національного відтворення, переважають цілі й інтереси окремих людей, а також переважної більшості націй.

Держава також має заохочувати екологічно орієнтоване технологічне переобладнання виробництва. Це зазвичай досягається шляхом установлення різноманітних пільг, а також засобами підтримки державних науково-технічних інститутів, чії розробки потім упроваджуються на підприємствах. Крім того, екологічна політика може здійснюватися за допомогою інвестиційної політики держави.

Неоднорідність типів споживання та стилів життя, що характеризують сучасний міжнародний економічний стан, є явищем об'єктивним, яке не зникне навіть разом із зникненням соціальної нерівності в міжнародному масштабі. Адже слід урахувати й життєві стилі індивідуумів та общин, які, можливо, розрізнятимуться між собою сильніше, ніж це уявляється сьогодні. Ці відмінності, проте, будуть наслідком різної можливості доступу до ресурсів і соціальних благ, а також різного їх використання.

Інноваційний процес, як і науково-технічний прогрес, який пов'язаний із першим, але не зводиться до нього (так само, як процес інноваційний багато в чому виходить за науково-технічні рамки), є, так би мовити, єдиним потоком. Його окремі стадії—наукова розробка технічної ідеї, або нової технології, доведення її до промислового використання, отримання нового продукту, його комерціалізація значно розрізняються моделями організації праці, методами управління й фінансування та ін. Але ці стадії є взаємозумовленими й такими, що забезпечують успіх інноваційного процесу лише за умови інтеграції їх в єдине ціле.

На стані еколого-економічного регулювання відкритої економіки України негативно позначаються тенденції розвитку технологічної сфери держави, процеси, пов'язані з оновленням обладнання та устаткування у промисловості, транспортній галузі та сільському господарстві. Так, хоча негативні процеси застарівання виробничого устаткування відбувалися ще в 70-х і 80-х роках, період після здобуття Україною незалежності, який збігся з малоефективними економічними реформами 90-х рр., позначився особливо різкими негативними зрушеннями у віковій структурі активної частини виробничого капіталу в реальному секторі. Наприклад, якщо частка устаткування, яке експлуатувалось протягом 5 років з 1970 до 1990 р. знизилася з приблизно 40 до менш ніж 30%, тобто більш, ніж на

10 відсоткових пунктів, то протягом 2000-х рр. відбулося різке скорочення частки нового устаткування в структурі активної частини виробничих фондів (до 5 років) ще більш, ніж на 25 відсоткових пунктів, тобто до показника, нижчого за 5%. Значно зросла частка застарілого виробничого устаткування (експлуатації більше 20 років) – до 40%, тоді як у розвинених країнах середній термін роботи устаткування, як правило, не перевищує 10 років.

Такий стан із віковою структурою активних виробничих фондів є характерним не тільки для промисловості в цілому, але і для інших найважливіших галузей економіки: транспорту, будівництва і сільського господарства. Таке посилення тенденцій застарівання устаткування зумовлено перш за все зниженням темпів введення нового устаткування і виведення застарілого. Середній фактичний термін служби устаткування в промисловості в 2,5...3 рази перевищує нормативний термін (близько 12 років).

Можна відзначити, що поступово розуміння значущості запровадження масштабних інституційних підходів до справи еколого-економічного регулювання в Україні поширюється і у владних структурах України. Так, на думку українських урядовців, у 2012 році на енергозбереження необхідно виділити 8 млрд грн причому "енергозбереження повинно бути окремим рядком в бюджеті" [2, с. 79].

Найважливішою, на наш погляд, є концептуальна конкурентоспроможність, яка, по суті, означає правильний вибір шляху, найправильнішу і найоптимальнішу траєкторію розвитку національної економіки. Міжнародна практика показує, що володіти концептуальною конкурентоспроможністю означає не просто осмислено працювати на світовому ринку, добре уявляючи собі інтереси партнерів і конкурентів, але й ефективно впроваджувати інноваційну конкурентну модель розвитку, знати шляхи максимально ефективної реалізації своїх фундаментальних специфічних конкурентних переваг (як реальних, так і потенційних). Адже справді, "наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. інновації почали розглядатися як основний фактор конкурентоспроможності певних соціально-економічних систем, а цілеспрямоване виробництво та впровадження відповідних процесів почали складатися в національні й регіональні інноваційні системи" [2, с. 185].

У цьому відношенні необхідно відійти від звичних шаблонів і моделей промислового розвитку країни, вибудовуваних формально, без належного урахування специфіки сучасного й майбутнього розвитку як глобальної економіки в цілому, так і взаємопов'язаних регіонів, що включають країни-партнери, близькі за географічними,

економічними й геополітичними ознаками. Тому найближчим часом Україна має вирішити найважливіші питання концепції свого майбутнього розвитку: будувати їй напівавтаркічну економіку чи в умовах відкритого національного ринку (і тим більше після вступу до СОТ) вибудовувати складнішу конфігурацію, що поєднує забезпечення певної самодостатності з активним залученням національного господарства до міжнародного розподілу праці.

На шляху вироблення конкурентної стратегії розвитку перед керівництвом та всіма компетентними інститутами країни стоїть складна проблема визначення стратегічних пріоритетів економічного розвитку в умовах глобальної конкуренції.

Висновки. Оптимізація участі в міжнародних економічних відносинах, а також формування конкурентоспроможної національної відтворювальної системи в умовах глобалізації були й залишаються вкрай важливими та актуальними завданнями для України, зважаючи на регіональну та територіальну диференціацію використання природних ресурсів, переваги формування профілю міжнародної спеціалізації, який базується на пріоритетному розвитку інноваційних систем, а також ураховуючи сучасні конкурентні підходи, що використовуються провідними ринковими державами з метою концентрації на власній території інформаційно місткого виробництва.

Господарська організація мусить визначити свою екологічну політику й забезпечити виконання екологічних зобов'язань у господарській діяльності; розробити план (програму) досягнення мети й розв'язання завдань екологічної політики; визначити й знайти можливості та механізми, які є необхідні для досягнення мети й розв'язання завдань екологічної політики; забезпечити необхідні оцінку, моніторинг і вимірювання екологічних показників своєї діяльності; розглянути на практиці систему екологічного менеджменту як організуючу структуру, яка повинна знаходитися під постійним спостереженням; перевіряти й постійно покращувати свою систему екологічного менеджменту.

Список літератури

1. Довгий О. Сучасні тенденції міжнародного руху технологій / О. Довгий // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). – К. : Книжкове вид-во НАУ, 2012. – Вип. 2-4. – С. 77–80.
2. Морозова Л. Моделювання інноваційних процесів / Л. Морозова // На Схід та Південь від ЄС: проблеми формування спільного європейського

економічного простору : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 5–7 жовтня 2011 р. : [матеріали]. – К. : КНЕУ ім. В. Гетьмана, 2006. – С. 185–187.

Отримано 30.10.2012. ХДУХТ, Харків.
© Т.В. Шталь, Н.М. Штангей, 2012.

УДК 331.5.024.5

Н.І. Єсінова, канд. техн. наук, проф.
Ю.В. Звягіна, студ.

АНАЛІЗ РЕАЛІЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ, МІГРАЦІЙНИХ ТА ДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ МОЛОДІЖНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Розглянуто проблеми молодіжного ринку праці та шляхи їх вирішення. Проаналізовано міграційні та демографічні показники за останній час, які вже сьогодні мають негативні наслідки. Актуальність даної теми полягає в тому, що, по-перше, на основі нових методологічних підходів ми маємо можливість вивчати дану проблему на вищому рівні, по-друге, вона є актуальною проблемою, наслідки якої ми відчуваємо вже сьогодні.

Рассмотрены проблемы молодежного рынка труда и пути их решения. Проанализированы миграционные и демографические показатели за последнее время, которые уже сегодня имеют негативные последствия. Актуальность данной темы заключается в том, что, во-первых, на основе новых методологических подходов мы имеем возможность изучать данную проблему на высшем уровне, во-вторых, она является актуальной проблемой, последствия которой мы ощущаем уже сегодня.

The problems of the youth labor market and ways to resolve it. Analysis of migration and demographics for the last time, which today have negative consequences. The relevance of this topic is that, firstly, on the basis of new methodological approaches, we are able to study this issue at the highest level, and secondly, it is an urgent problem, the consequences of which we experience today.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Молодіжне безробіття залишається однією з найгостріших проблем у сфері праці, а розвиток національної економіки потребує значного підвищення